

Ka Synjuk Nongthoh Katholik
(Catholic Authors' Guild.)

MEMORIAL LECTURE

**Kum ka jingkyrmaw burom ia I Babu Soso Tham ha ka Lyngkhuh
Sngi-iap Ba-Sanphewwei jong I.**

bad ka

SYMPOSIUM

Halor ki jingtrei jong u Rangbah R. S. Lyngdoh kum
ka jingrakhe ia ka Lyngkhuh Sngi-Iap Banyngong
jong U ha ka 19.12.1991.

Jaka Don Bosco Youth Centre, Laitumkhrach, Shillong.
Tarik 18th December 1991.
Por 11-30 mynstep.

“KA KTIEN KA TEI IA KA JAITBYNRIEW”

==== H. ELIAS ====

Inserted as a token of love and friendship
by **Bimal Bawri**
Akashi Book Depot, Laitumkhrach, Shillong.

U Rangbah Rash Mohon Roy Nongrum kum u Nongthoh

—DR. R.S. LINGDOH

Haba U President jong ka Khasi Authors' Society u kyrpad ia nga ban kren shaphang U Rangbah Rash Mohon Roy kum u Nongthoh, nga sngew jnang hi khak. Ban kyntait ruh sngew bieit hynrei ban pdiang ruh sngew dum buit. Ynda nga la klan shiphang, ka jingpasiaw ka wan ha ki shkro jong nga ban tur la ka tur. Hangta kein nga sngew ba nga long uba donbok ban iaoh bynta lem ha kaba pyndonburom bad ha kaba kynmaw burom ia une u Rangbah uba long shisha uwei na ki Rangkynsai kiba nga la ia kynduh bad kiba ka jaidbynriew ka la sei kyrpang. Te balei pat nga sngew dum buit? Ka daw tynrai ka long namar ba ngam shym la ioh lut ia ki kot kiba une u rangbah u la thoh. Kum ban ai nuksa : la don bun kiba iathuh ia nga ba i parad Red i la thoh ia ka Jingiathuhkhana shaphang "Ka Damayanti bad U Nol". Da ki phew snem nga la wad ia kata ka kot hynrei ngam lap satia. Imat nga sniew bok ba ngam shym la ioh ka lad ban rung ha kito pat ki ing kiba dang tyngkai bad dang ri kyndong ia ka. Na kane ka jingia-thuh jong ki paralok nga suba ba i parad Red i la thoh de katto-katne ki sawangka ia kiba la pynialehka da ka Seng Khasi bad da ka Khasi Native Club. Don ki rangbah kiba ju don bynta ha ka Khasi Native Club kiba iathuh ia nga ba i parad Red i la thoh ruh ia kawei ka drama Khasi nylla kaba kyrteing "U Saimuka ka Duitara". Nga hi te nga dang sah ha ka dum buit kum ngan kren shaphang une u rangbah kum u dramatisi ne u nong-thoh sawangka. Namarkata, kan bha ba ngan nym pla'd ei ei ia kane ka phang. Ngin dang ia ap haduh kata ka sni ha kaba ngin lah ban lum biang ia kita ki jingthoh jong une u rangdai'd. Nga kyrmen ba ki khun ki ksiew, kiba haing hasem bad ki lok ki jor kin tarap ia kane ka pateng bad ia ki pateng ban dang wan ba kin sei madan lut ia ki jingthoh jong i parad Red.

Ka daw kaba kongsan tam kaba la pyndum buit ia nga ka long ba ngam long uba ia poi sha ka kyrdan ban thew ban woh ia ka rnyieng rnyiot bad ia ka jabieng kaba kat ka jong une u rangbah. Donkam u rangbah uba kat ma u hi ne uba kham jrong ka rnyieng uba dei hok ban leh ia kane ka kam. Te namar ba kane ka bhah ka wan hap ha nga, da ka nynsiem kaba sngewrit, nga pan map lypa na phi baroh ia ki jingduna bad wat ia ki jingbakla kiba phi lah ban lap ha ka jingkren jong nga. Nga da kyrpad eh ia phi baroh ba phi nang ia pyndap, pynbeit pynbiang bad ban nang bynrap lem hadien habud.

Ha kane ka khap kaba mynta, ngan pynshong nongrim ia ka jingkrong jong nga tang halor kito ki jingthoh jong une u rangbah kiba ngin shem ha ka kot jong u kaba kyrteng 'U Khasi Hyndai' kaba la mih pyrthel ha ka 16 tarik Iaiong, 1959 bad kiwei pat ki jingthoh ki bym pat mih pyrthel ia kiba nga la ioh lad ban pule ha u bnai Risaw jong ka snem 1959, ha ka por ba ka Seng Khasi ka dang pynkhrch ban pynmih ia ka Souvenir ban rakhe ia ka Diamond Jubilee jong ka Nga neit ba kito ki jingthoh ki dang don hi hapoh ka jingsumar I Kong Diang ne hapoh ka jingsumar I Kong Dei ne ha ka jingsumar jong ka Seng Khasi.

Ki dak thoh jong une u rangbah ki long kiba shai kumba shai ka khmat jong u, kiba ryntih bad kiba khuid kumba beit ba khuid ha ka jing jong u, kiba da iphuh kumba iphuh ka jainspong jong u, bad kiba i kum ja don jingthow kumba u long hi u briew uba kren da thew. Kumta wat dak-thoh jong u ki pynpaw uba kumno kein une u rangbah u long.

Haba ngi bishar pat ia ki rukom pyndonkam jong u ia ki ktien bad kyntien ngi shem ba u long uba tbit haduh katta ban buh ia ki ha ki ja kiba biang shiak. Kawei-pa-kawei ka ktien ne kyntien kiba u pyndonkam pynlyngngoh ia ki nongpule bad ai mynsiem ia ki nongthoh kiba hadi. Ngan ai ia phi tang kawei ka nuksa, haba i parad Red i thoh ba kane ka jong ngi ka dei "Ka ri shong-pdeng pyrthel". Hato kine ki kyntien k shym la ai mynsiem ia i Bah L. Gilbert Shul ai ban pynmih syndon da ka ka kot ban batai shaphang kane ka jingong? Sa ia nang bishar bad nang u pyrkhath lem ma phi.

Mynta pat ngan phai sha ka phang ban bishar ia une u rangbah kum u nongrim nonglang ia ki puriskam bad ki purinam, ngi shem ba u don ha jingthmu kaba khraw. U lum u lang tang ia kito ki jinglathukhna ki ban dei ia ka long-briew man-briew, ban hikai ia ngi ban kamai ia ka hok bad ban kiar na ka pap, bad k ba hikai ia ngi ban im donbrom don akor ha kane ka snieh pyrthel. Ka long kaba shisha ba don na kine ki puriskam bad ki purinam kiba ngi la iap ha ki kot jong ki nongthoh kiba mynshwa. Ia kaba nyngkong, nga ruh ngam da salia ban pule ia ki. Nga kum ong beit kein ba ki nongthoh Khasi ki jied ia kyah shi kijuh ki phang? Hynrei y la nga la pule ia kito kijuh ki phang ha ki jingthoh i parad Red, nga shem ba i nang pynshai ia kiei kiei kiba dum kiba ngi shem ha ki kot kiba mynshwa. Kan bha mynta ban ai katto katne ki nuksa. Mano bym pat pule shaphang U Manik Raitong bad ia ka jingpnh jong u ban put sharati? Hynrei ym pat ju don ba batai ki sur aiu pat u put. Dei tang ha ka jingthoh i parad Red ba ngi ioh jingshai ba u Manik Raitong u put sharati ha ki 'Kha-ar skit', ia kiba u Khun Khasi hadien u pyndonkam ha ka por thep mawba ne ha ka por thang ia ki briew kiba la iap tymman. Dei na i parad Red ruba

ngi tip ba ur Pyrthat u ia shad mastieh bad u, Jumai ha kata ka jingshad u laiphew jingthaw. Dei na i parad Red ruh ba ngi tip ba ym dei tang ka Snapuloit kaba kha khun kbeit, ka Khniang ruh, ka kha khun kbeit. Kine ki long tang katto katne ki nuksa ban ai jingmut ia phi.

I parad Red i ngeit ba kiei kiei ki jingjia kiba ia jia ha ka jaid bynriew ki jia namar ba don ka Hukum. Ka jingsah u Khyndai ha jrong bad ka jingwan hiar u Hynniew sha tbian ka long kat kum ka Hukum. Wat ka jingwan mih jong kiwei kiwei pat ki jaid ki khong Khasi ki byni wan hiar na ki Hynniew Trep ruh ki wan mih kumta ba don ka Hukum. I parad Red i ong ba ka jingwan mih ka Jawbei tynrai jong ka jaid Syiem Sutnga na ka kpoh ka Li Dohkha, ka jong ki Jaid Pdah na ka Siej bad jaid Jyrwa na ka lung siej, ka jong ka jaid Nongtathiang na u Soh Niangriang ka long ba don ka Hukum. Wat ba ka ktien Sohra ka kylla long ka ktien pdeng jong ka jaid bynriew ruh, i parad Red i ong namar ba don ka Hukum.

Ha kaba batai shaphang ka longkur longjaid u Khun Khasi, kiba khant bun na ki nongthoh kiba mynshuwa ki batai umdum ba ngi ki Khasi ngi shim jaid na ka kynthrei. Hynrei une u rangbah pat u batai da kaba beit kaba shai. Haba shu batai kyllum, i ong ba ha ka jinglong jong ngi, ngi ngeit ha ka nongrim long jaid na ka kmie, hynrei dei u kpa uba ai ia ka rnyieng, ka rgiaw.

Nangta shuh shuh, une u rangbah u pynieng rasong ia ka jaid bynriew da kaba pynkynmaw ia ngi ia ki kam radbah bad ki kam phylla jong ki katto katne ki rangbah kiba ia ioh ki bor kiba kham phylla na u Trai Kynrad. U pynkynmaw ia ngi ia ki kam phylla jong U Sngap jaid Diengdoh, U Rang ka Thei jaid Khongsit, U Suna ka Ri jaid Syiemlieh bad kiwei kiwei. Kine ki kam phylla jong ki, nga ngeit kin weng syndon ia ka jingngeit bieit jong kito kiba ngeit ba dei tang ha kiwei pat ki jaid bynriew ba mih kum-kine ki briew kiba don ka sap phylla.

To mynta ngin phai pat sha kiwei ki phang kiba ngi dang dei ban ia pyrkhath sani bha bad kiba ngin dang dei ban ia-tih, ia-thir bad ban ia pynshong nia bha.

U Rangbah Rash Mohon Roy Nongrum u long na kajuha ka "School of thought" ne ka Jylli pyrkhath bad ki jong u Rangbah Sib Charan Roy jaid Dkhar. U Rangbah Nowoon Lyngdoh, U Rangbah Dolip Singh Diengdoh bad kiwei. Kine ki rangbah ki pynshong nongrim ia ka pyrkhath pyrdain jong ki kat kum ka jingshai kaba ia wan paw lyngba uwei u Rangbah uba ki khot "U Riewhok Dormi Jaid Pdah ka Siej" uba na Sohsynram.

Ngin phai mynta sha ka jingiapher kaba la mih kapdeng ki nongthoh Khasi shaphang ka jingiakiew iahtiaru Khyndai hajrong bad u Hynniew haitbian. Don ki nongthoh kiba ong ba kata ka Diengiei kai dei ka jingkieng ksiar. Don pat kiba ong ba ka jingkieng ksiar ka don halor u lum Sohpet bneng. I parad Red pat i batai ba ka jingkieng ksiar ka dei ka Diengiei katba u Sohpet bneng, pat u dei u Riewhok. I ong "Naduh mynhyndai U Riewhok Sohpet bneng u Ja don. Kiba mynhyndai ki la ioh ia baroh ki jinghikai ki jingsneng ba la kren da ka Rngiew U Blei Trai Kynrad U Nongthaw lyngba U Riewhok Sohpet bneng". Ha kawei pat ka jingthoh jong une u rangbah ka bym pat mih pyrthei, u batai ia ka jingiohsngew ba maian ha Sohsynnam kaba ong kumne: "Naduh ba la dkut noh u Sohpet bneng haduh mynta la don shilak arphewsan hajar sneui. Kumta nga la phah ia u Riewkok Dormi jaid Pdah ka Siej ban long u Sohpet bneng". Kiei kiei kiba la paw lyngba u Dormi ki long kiba maian. Lada ngi pule ia ka thoh ka tar jong ki phew snem kaba arphew bad laiphew ngin lap ki jingiatata nia kaba jur shaphang kane. Ki jingkyntah jong kiwei pat ki rangbah, kum ki jong u Bah Joy, u Bahu Soso Tham bad kiwei ka long kaba da thar shisha. Hynrei ma ngi ki longdien pat ngi dei ban dang ia wad bad ban dang ia pynshongnia kein kaei kaba dei bad kaei pat kaba ia. Haba i parad Red i batai shaphang ka Lapubon, nga snegw kumba kaba ki novel u Henry Ryder Hagar ne ka Marie Correlli. Hangne ngia ia ki jingmaian kiba ka bor briew kam lah ban kot pyrkhath ka shisnem arsnem hynrei hadien jong ki phew snom jong ki jingwad bad pynshongnia bniah. Peit mynta, balei ba i parad Red i ong "U Pablei Trai Kynrad"? Balei in ong "Khuhok"? Mato ngim dei ban wad ia ki jingmut-hok jong kine ki ktien? Pyrkhath bad pynshongnia hi ma phi baroh.

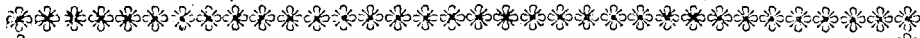
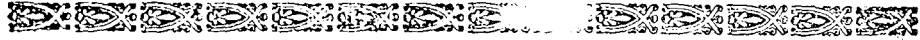
Kawei pat ka phang kaba ngi dang dei ban iawad bad ban ia pyrkhath shaphang ka jingdon ki Hynniew Ryngkew blei kiba la don halor snieh ka Mei Syiem Ramew ia kiba la buh hi da u Pa Blei Trai Kynrad bad kita ki long —

1. U Shillong ba khot kyrteng U Koitter Maharaja, U Ktany U Pamphud, ba uba don hynriew lak buit.
2. U Kyllang u S... n Iyer.
3. U Symper, u p... u Kyllang.
4. U Lawsuidnoh khot kyrteng u Mindalal Maharaja.
5. U Habadem ba... ot ia u Lum Mangkashang.
6. U Biskurom...
7. U Sarmoh...

Kan bha ba ngan nyr... ngrong shuh mynta namar dang donka...
ki jingwad bniah ia kine k... baroh.

Khadduh eh, i parad Red i buh hynniew tylli ki jingsneng kiba long ruh ki jingmaham ba lada ngim nang ban ri kyndong ia ki ktien jong u Barim bajah "ka pyrthei kan sa wai".

Kumba nga sdang, kumta ruh ngan pynkut da kaba nguh let ia phioh don kano kano kaba nga kum liat ka ktien ka thylliej. To ngin ia ri ja kynmaw burom ia une u Rangkynsai jong ka Ri jong ngi.

**BAN KYNTIEW IA KA SERICULTURE BAD WEAVING
HA MEGHALAYA**

1. La maitphang bun ki prokram ban pynioh kam ia ki briew.
2. La thmu ban kyntiew ia baroh saw jait ki Rusom - Mulberry, Eri, Muga bad Tasar.
La plie ki lad ai jinghikai ha kine ki jait kam.
4. La buh ki kper sara Sohlyngdkhur bad Muga khnang ban sam ha ki nongrep ha ka jylla.
5. Ia ki khniang symbai bad ki tiar ri khniang ba kham bha la pynioh ha ka dor kaba jem shibun.
6. La plie ki demonstration-Cum-Production Centre ba dei ia Sericulture bad kam thain jain ha ki thain Border.
7. La plie ki Production Centre ki jinghikai ban thain jain rusom ruh.
8. La sdang pyntrai kam ia ka Intensive Development ha ka kam thain jain.
9. La pynioh ha ki nongthain jain ki ksai kiba bha, ki kot thain thain bad ki tiar ba iadei lang ha ka dor kaba bit shibun.
Don ki lad ai jingiarap ia thain jain kam bad ki nongthain jain.
Ia ka bynta ban thied ia ki thain jain ha la thain, ka pynbeit hi ka De

La py

*Ka Directorate of Sericul
Shillong*

avin

aya,

